

Dr hab. Zofia Kolbuszewska, Prof. UWr
Zakład Literatury i Kultury Amerykańskiej
Instytut Filologii Angielskiej
Uniwersytet Wrocławski

Recenzja
rozprawy habilitacyjnej oraz dorobku
naukowego, dydaktycznego, organizacyjnego i popularyzatorskiego
dr Kornelii Boczkowskiej

Jako główne naukowe osiągnięcie habilitacyjne dr Kornelia Boczkowska przedstawiła do oceny cykl dziewięciu tekstów rozważających motyw ucieleśnionego doświadczenia podróży, osadzonej w krajobrazach Ameryki Północnej oraz monografię pt. *Lost Highways, Embodied Travels: The Road Movie in American Experimental Film and Video* opublikowaną w 2023 r. w prestiżowym wydawnictwie Brill, w ważnej serii pt. European Perspectives on the United States, The European Association for American Studies Series, której redaktorem naukowym jest Marek Paryż z Uniwersytetu Warszawskiego. Ponadto, dr Boczkowska przedstawiła inne teksty, w liczbie trzydziestu pięciu, opublikowane na różnych etapach jej rozwoju badawczego: artykuły, przedmowy, recenzje podejmujące tematykę podróży, teorii krajobrazu, przestrzeni w gatunku science fiction, dotyczące gatunków filmowych, oraz haptycznych wrażeń i cielesności doświadczenia podróży, jak również motywów forensycznych.

Ocena monografii habilitacyjnej

Opublikowaną w 2023 r. monografię pt. *Lost Highways, Embodied Travels: The Road Movie in American Experimental Film and Video* dr Boczkowskiej odczytuję jako swojego rodzaju

uzupełnienie, na gruncie polskich i międzynarodowych studiów amerykanistycznych, debat dotyczących współczesnej transformacji motywu drogi w amerykańskich mediach – uzupełnienie dotyczące jednak kina eksperymentalnego, a nie masowego. W swoich badaniach i tekstach habilitantka podkreśla materialność przedstawienia podróży i materialność ucieleśnionego doświadczenia przemieszczania się różnymi środkami transportu jako integralnego aspektu eksplorowania przedstawień amerykańskich krajobrazów i naturalnego środowiska w czasach antropocenu. Istotnie, tematyka monografii dr Boczkwskiej jest bardzo aktualna, a jej ujęcie interesujące.

Doktorantka omawia ok. osiemdziesięciu filmów na nieco ponad dwustu trzydziestu stronach zwartej tekstu (z bibliografią, indeksem, etc. stron 290). Prowadzi to do cenionej w czasach nowych mediów i mediów społecznościowych „pośpiesznej zwięzłości” wypowiedzi nt. wybranych przez autorkę pozycji filmowych, osiągniętej, niestety, kosztem pogłębionej analizy poszczególnych pozycji i kosztem zaproszenia do spokojnej refleksji. Doceniam fakt, że oparta na imponującej ilości źródeł monografia habilitacyjna dr Boczkwskiej jest rezultatem solidnej i drobiazgowej pracy badawczej. Warto w tym miejscu wspomnieć, że pracując nad monografią habilitantka była recypientką licznych grantów i stypendiów, co świadczy o jej mobilności akademickiej i sprawności organizacyjnej, którą podkreślam w punkcie „dorobek dydaktyczny, organizacyjny, i popularyzatorski”.

Ostatecznie – czego świadoma jest habilitantka, której intencją było oddanie do rąk czytelnika książki tak właśnie zaplanowanej – otrzymujemy swojego rodzaju kompendium, czy też handbook. Zaprezentowane są w nim: przegląd różnorodnych dzieł filmowych, dotychczasowy stan badań oraz omówienie nowych metodologicznych narzędzi przydatnych do analizy przedstawień motywu drogi w amerykańskim eksperymentalnym kinie i video. Tak zaprojektowany handbook wiąże, jednocześnie poszukując różnic, tradycję doświadczania podróży w gatunkach drogi z peryferyjnymi i mniejszościowymi

str. 2

doświadczeniami podróży. Jednak forma handbooka i bibliograficzny rozmach monografii, stanowiący o sile tego szeroko zakrojonego projektu, jest jednocześnie jego piętą achillesową: ilość omawianych pozycji nie pozwala na wnikliwszą analizę materiału a dysertacja zamienia się miejscami w bibliografię adnotowaną (*raisonnée*). Tym niemniej, z tego właśnie powodu, książka autorstwa dr Boczowskiej może stać się użytecznym źródłem informacji bibliograficznej dla innych badaczy i studentów.

Monografię *Lost Highways, Embodied Travels: The Road Movie in American Experimental Film and Video* określiłabym jako książkę napisaną dobrą angielszczyzną i bardzo sprawnie skonstruowaną. Książka opatrzona jest bogatą, liczącą 26 stron bibliografią, zdecydowanie demonstrującą orientację habilitantki w teoretycznych modelach badań nad filmem, fenomenologicznym warsztacie metodologicznym znajdującym zastosowanie w bieżących debatach nt. haptycznego doświadczenia i materialności filmu oraz w literaturze krytycznej nt. omawianych przez nią fimów, jeżeli taka istnieje. Niejednokrotnie krytycznych opracowań nt. dyskutowanych przez habilitantkę utworów wizualnych po prostu nie ma. Dlatego ważne jest zamieszczenie w bibliografii pozycji autorstwa habilitantki. Precyzyjnie zredagowany, obszerny i bardzo szczegółowy spis treści niezmiernie ułatwia zrozumienie zamysłu autorki i pozwala na bardzo wygodną nawigację w przedstawionym materiale. Podoba mi się strategia autorki posłużenia się poetyckimi skrótami w tytułach rozdziałów i podrozdziałów; eleganckimi sformułowaniami, w których jak w soczewce skupia się ich problematyka.

W pożytecznie rozplanowanym i informatywnym wprowadzeniu autorka monografii pokazuje, że współczesne zainteresowanie fenomenologią mobilności koresponduje z rozkwitem fenomenologicznej konceptualizacji filmu i doświadczenia dostarczanego przez kino i nowe media wizualne. Habilitantka dyskutuje również historię i podejścia teoretyczne do amerykańskiego filmu drogi w perspektywie tradycji mitu pogranicza i powojennego rozwoju sieci dróg w Stanach Zjednoczonych.

Dr Boczkowska podkreśla, że uczestnicząc w zwrocie korporalnym we współczesnym kinie, obecne fenomenologiczne podejścia teoretyczne do zjawisk medialnych koncentrują się na materialności filmu, ucieleśnionego doświadczenia odbioru filmu i video, oraz paradoksalnie być może brzmiącym terminie „haptyczna wizualność”. Habilitantka przytacza we wprowadzeniu nazwiska teoretyków, którzy tę perspektywę badawczą rozwinęli. Pojawiają się w tym kontekście tak ważne nazwiska jak: Frank Tomasulo, Vivian Sobchack, Antonia Lant, Laura Marks, Barker, Thomas Elsaesser i Malte Hagener, którzy podkreślają poniekąd nową synestezję, rozpatrując oddziaływanie filmu na sferę zmysłową, oraz Miriam Ross. Boczkowską interesują filmy, które zgłębiają fenomenologię transportu samochodowego (lub innych dwu-lub czteroskadowych pojazdów, jak również chodzenia) w celu intensyfikacji doświadczenia kinestetycznego widzów w odpowiedzi na zanurzenie w obrazie filmowym; ucieleśnionego doświadczenia odbiorcy nieodłącznego od paradoksalnego ucieleśnienia filmu jako dzieła – wyrażonego w takich pojęciach jak „film’s body” lub „cinematic flesh”. Autorka monografii podkreśla, że na to filmowe ucieleśnienie składają się zarówno elementy ikonografii i mise-en-scene, jak również montaż, tropy narracyjne i charakteryzacja.

Rozdział pierwszy monografii poświęcony jest sformułowaniu roboczej definicji eksperymentalnego filmu drogi i umieszczeniu go w kontekście zwrotu korporalnego w kinie awangardowym. W rozdziale drugim habilitantka bada przedstawienia samochodów i rowerów i motocykli, które najbliższe są tradycyjnemu idiomowi filmów drogi. Z kolei rozdział trzeci skupia się na narracjach drogi w kontekście narodowym oraz etnicznym i rozważa powiązania ukształtowania krajobrazu ze zbiorową lub jednostkową tożsamością i z cielesnym doświadczeniem podróży; w tym rozdziale autorka dyskutuje amerykański sen na tle buntu, nomadyzmu, wiktylizacji, i złożonego stosunku rdzennych mieszkańców do krajobrazu. W rozdziale czwartym autorka analizuje filmy dające wyraz kulturze ery

str. 4

samochodu oraz dyskutuje przedstawienia podróży samochodem jako relacyjnie uwikłanej w sieć dróg, realizację automobilności i tworzenie hybrydalnych konfiguracji cielesności i samochodu. Następne rozdziały ujmują problematykę eksperymentalnego kina drogi z perspektywy materialności przestrzennych powiązań samochodu, otoczenia, widza i twórców filmu. Rozdział piąty poświęcony jest roli przedstawienia przedniej szyby samochodu jak ramy organizującej wizualne doświadczenie podróży samochodem przedstawione na ekranie. Rozdział szósty uwypukla haptyczne doświadczenie wizualne w ujęciach wykonywanych przez szybę boczną samochodu, co zdaniem autorki wyostża haptyczność percepcji widza. Rozdział siódmy rozważa przedstawienia w filmach eksperymentalnych wzajemnego oddziaływania wnętrza samochodu i ucieleśnionego bytu w nim umieszczonego, w różnych konfiguracjach i ze zróżnicowanymi punktami lokalizacji kamery.

Monografia dr Boczkwskiej wypełnia lukę w debatach na temat amerykańskiego kina drogi, skupiając się na kinie alternatywnym rejestrującym doświadczenie kobiece i przeciwstawiając je stereotypowemu utożsamieniu amerykańskiego motywu drogi z perspektywą męską lub wręcz maskulinistyczną. Zamiarem autorki jest ukazanie panoramy takiego kina, i dlatego omawia w swojej monografii filmy należące do bardzo różnych gatunków, stylów i posługujących się zróżnicowanymi technikami wizualnymi. Habilitantka sięga również do kina europejskiego, dyskutując wybrane filmy amerykańskie na szerszym tle transkontynentalnym. Takie podejście pozwala jej na prześledzenie w jaki sposób omawiane przez nią pozycje sytuują się w szeroko pojętej tradycji kina drogi i do jakiego stopnia przyczyniają się do jego transformacji. Uważam, że monografia dr Boczkwskiej jest ważna również jako pozycja, która zaznajamia czytelników z fenomenologicznym warsztatem analizy filmu i korporalnym zwrotem w badaniach nad mediami.

Artykuły w periodykach i rozdziały w pracach zbiorowych:

Jako drugie osiągnięcie habilitacyjne dr Boczkowska przedstawiła cykl dziewięciu tekstów: osiem artykułów w wysoko punktowanych czasopismach i rozdział w tomie zbiorowym pt. *Screen Tourism and Affective Landscapes*, wydanym w Routledge, w 2022r. Obszerne, sprawnie napisane teksty znakomicie uzupełniają i wzbogacają analizy materiału filmowego przeprowadzane w monografii wskazanej jako pierwsze osiągnięcie. Tematyka monografii zostaje poszerzona o dyskusję filmowych przedstawień mobilności kolejowej i krajobrazów amerykańskich parków narodowych. Autorka podejmuje również analizy eksperymentalnych filmowych przedstawień chodzenia jako nacechowanej genderowo mobilności w jej relacji do krajobrazu miejskiego. W jednym z tekstów habilitantka rozważa również przedstawienia w filmach eksperymentalnych mobilności cielesno-mechanicznej hybrydy jaką stanowi asemblaż człowiek-rower. Przedłożone do oceny teksty badają filmowe reprezentacje różnych rodzajów ucieleśnionej mobilności w kontekście jej zakorzenienia w materialnych uwarunkowaniach środowiskowych i w krajobrazach ukształtowanych przez wzajemne oddziaływanie kultury i natury.

Dorobek dydaktyczny, organizacyjny i popularyzatorski

W okresie po otrzymaniu stopnia doktora, habilitantka wykazała się dużą sprawnością i skutecznością w aplikowaniu o granty i stypendia. Dr Boczkowska została recypientką następujących grantów: grant NCN z serii Sonata 14 (2019-2023), grant z Terra Foundation for American Art (2017-2018), stypendium stowarzyszenia The European Society for the Study of English (2018). Obecnie jest głównym wykonawcą grantu NCN z serii OPUS 25 (2024-2027), podejmującym interesujący temat dotyczący relacji zwierząt i zwierząt ludzkich w amerykańskim kinie ekologicznym.

Habilitantka zdobyła doświadczenie dydaktyczne w prowadzeniu zajęć dla studentów I-go i II-go stopnia podczas prowadzenia zajęć z praktycznej nauki języka angielskiego, kultury brytyjskiej i amerykańskiej, kina amerykańskiego i brytyjskiego, nowych mediów, kina kobiecego i niezależnego. Habilitantka prowadziła również seminaria licencjackie i magisterskie.

Dr Boczkowska aktywnie uczestniczy w międzynarodowych konferencjach w kraju i zagranicą. Habilitantka uczestniczyła również w organizacji konferencji międzynarodowych na uczelni macierzystej jako sekretarz Komitetu Organizacyjnego w 2016 r. i 2019 r.; W 2024 r. była współorganizatorką panelu podczas 17. konferencji European Network for Cinema and Media Studies w Izmirze, Turcja. Dr Boczkowska była również kuratorką i współorganizatorką wydarzeń o charakterze popularyzatorskim w Stanach Zjednoczonych: prezentowała swoją monografię i uczestniczyła w wydarzeniach upowszechniających osiągnięcia najnowszego amerykańskiego kina alternatywnego.

Habilitantka ma na swoim koncie liczne recenzje wydawnicze „peer-reviews”; od 2023 r. pełni także funkcję recenzenta dla Narodowego Centrum Nauki. Dr Boczkowska jest członkiem licznych organizacji i stowarzyszeń o charakterze akademickim skupiających amerykańistów i ekspertów w dziedzinie filmoznawstwa i medioznawstwa: Society for Cinema and Media Studies; Polskie Towarzystwo Studiów Amerykańskich oraz Europejskie Towarzystwo Studiów Amerykańskich (PTSA/ PAAS oraz EAAS); Polish Association for the Study of English (PASE) oraz European Society for the Study of English (ESSE); European Network for Cinema and Media Studies; Pacific Ancient and Modern Language Association; San Francisco Cinematheque.

Wniosek

Poczynione w niniejszej recenzji uwagi skłaniają mnie do stwierdzenia, że dr Kornelia Boczkowska spełnia ustawowe wymogi stawiane habilitantom. Zarówno przedstawiona rozprawa habilitacyjna jak i dotychczasowy dorobek naukowy, dydaktyczny i organizacyjny dr Kornelii Boczkowskiej świadczą, o tym, że habilitantka posiada niezbędne kompetencje wymagane od samodzielnego pracownika naukowo-dydaktycznego. Wobec powyższego postuluję wystąpienie do Rady Naukowej Dyscyplin Językoznawstwa i Literaturoznawstwa Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu o nadanie doktor Kornelii Boczkowskiej stopnia doktora habilitowanego.

Zofia Kolbuszewska

Wrocław, 19. 10. 2024 r.